

К. А. Стрижиченко

*д. е. н., доцент, професор кафедри статистики та економічного прогнозування,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ПОСИЛЕННЯ АВТОНОМНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

K. Stryzhychenko,

*DSc in Economics, associated professor, professor of statistical and economic forecasting department
of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv*

THE METHODOICAL APPROACH TO STRENGTHEN THE AUTONOMY OF UNIVERSITIES

В статті досліджено роль автономності ВНЗ в посиленні конкурентоспроможності ВНЗ. Запропоновано систему принципів розробки методичного підходу для посилення автономності, яка містить такі принципи: системності; функціональності; повноти виконання функцій; нових задач; соціальної відповідальності; самоорганізації; саморозвитку; ієрархічності. Досліджено автономність з позицій системного підходу та визначено керовану та керуючу системи. Розроблено методичний підхід щодо посилення автономності, який складається з трьох етапів: етап 1 - оцінювання автономності ВНЗ; етап 2 прогнозування автономності ВНЗ; етап 3 - посилення автономності ВНЗ. Для кожного з етапів побудовано структурно-логічну схему взаємозв'язку мети, завдань та інструментарію етапу. Визначено доцільність використання даного підходу до посилення автономності ВНЗ.

In the paper we investigated the role of university autonomy in strengthening the competitiveness of universities. We constructed the system of principles of methodical approach to strengthen the autonomy, which includes the following principles: consistency; functionality; completeness of the functions; new challenges; social responsibility; self-organization; self-development; hierarchy. We investigated the autonomy be the systematic approach and defined the both type of systems (controlled and management systems). The methodical approach to strengthen the autonomy, which consists of three stages: stage 1 - Assessment of the autonomy of universities; stage 2 prediction university autonomy; stage 3 - strengthen the autonomy of universities. Each stage is constructed of structural and logical scheme relationship goals, objectives and instruments stage. Determined the feasibility of using this approach to strengthen the autonomy of universities.

Ключові слова: автономія, вища освіта,, методичний підхід, принципи, посилення автономності.

Keywords: *autonomy, higher education, methodical approach, system, principles, strengthen of autonomy.*

Вступ

В сучасному науковому світі дослідження автономії університетів займають істотну частину досліджень взаємодії університетів та системи вищої освіти.

Як визначали Майерс і Ван Дамм (Myers, 1998; Van Damme, 2000) при дослідженні англо-саксонської традиції вищої освіти для забезпечення якості та розвитку вищих навчальних закладів і програм доцільно посилити автономію університетів [1-3]. Гіпотезу про необхідність посилення автономії в континентальній Європі висунули Родес та Спорн (Rhoades & Sporn, 2002) [4] на підставі аналізу політичних, економічних і соціальних змін, керованих зміною політичного устрою в країнах Центральної та Східної Європи/ В рамках Болонської декларації 1999 р автономія визначається як один з перспективних напрямків розвитку вищої освіти. Більше того, як нещодавно документ ОЕСР / CERI (2003) резюмує: "під час останньої чверті століття, систем автономії університетів були створені у всіх регіонах світу" і "стали всі можливості сучасної системи регулювання в Вища освіта..

Ель-Хаввас (1998) досліджує, що світова система вищої освіти рухається в бік посилення автономії університетів. Однак для кожної країни існують специфічні шляхи досягнення автономії [5].

Таким чином, метою даного дослідження є розробка методичного підходу щодо посилення автономності ВНЗ України. В якості завдань щодо досягнення цієї мети виступають наступні:

визначення принципів побудови методичного підходу, щодо посилення автономності;
дослідження автономності з позиції системного підходу задля визначення керованої та керуючої систем
побудова загальної схемного методичного підходу щодо посилення автономності ВНЗ;
формування структурно-логічних схем взаємозв'язку мети, завдань та інструментарію кожного з етапів методичного підходу.

Методологія.

Так як автономія університету є одним з факторів збільшення його конкурентоспроможності, то необхідним є розробка заходів щодо її посилення. Все це зумовлює актуальність розробки методичного підходу щодо посилення автономії ВНЗ.

Методичний підхід базується на системі принципів (рис. 1).

Рис. 1. Принципи методичного підходу щодо посилення автономії ВНЗ

Розглянемо їх більш детально.

1) Принцип системності визначає, що автономність є складноструктурованим поняттям, яке містить в собі різні складові, а саме організаційну, адміністративну, фінансову, людську та інші. В рамках цього принципу всі складові розглядаються як взаємопов'язані елементи, які формують окремі функціональні підсистеми автономності.

2) Принцип функціональності свідчить про те, що кожна зі складових автономії має свою функціональну спрямованість завдяки чому автономія виступає не тільки як індикатор розвитку університету, а й як окрема система яка дозволяє виконувати функції щодо збільшення конкурентоспроможності ВНЗ та можливості реалізації своєї місії.

3) Принцип повноти виконання функцій. Оскільки кожна зі складових автономії характеризує притаманні тільки їй функції, то важливим є досягнення автономії по всіх складових, що приведе до збільшення загальної автономії університету.

4) Принцип нових задач полягає в тому, що в умовах еволюції зовнішнього середовища, автономія університету може отримувати нові якісні характеристики на підставі яких формуються нові задачі університету.

5) Принцип соціальної відповідальності. Автономія університету передбачає формування університетом не тільки політики поведінки його в зовнішньому середовищі, але й в розробці освітніх програм щодо навчання студентів. Це формує соціальну відповідальність перед суспільством за знання передані новим генераціям. Тому важливим є дотримання цього принципу доволі на перше місце в діяльності університету поставити суспільство, а не його приватні мотиви.

6) Принцип самоорганізації свідчить про те, що автономія виступає перш за все внутрішньою характеристикою в рамках зовнішніх обмежень. Кожна система прагне до незалежності від зовнішніх обставин, так і система автономії університету підпорядковується самоорганізації.

7) Принцип саморозвитку полягає в тому, університетська автономія знаходиться в постійному розвитку, що забезпечує збільшення адаптації університету до змін зовнішнього середовища.

8) принцип ієрархічності визначає, що автономія університету має ієрархічну структуру, пов'язану з автономією його окремих підрозділів.

Дана система принципів реалізується в рамках наступних підходів: системного, маркетинг орієнтованого, особисто-орієнтованого підходів. В рамках системного підходу можливим виступає дослідження автономії та її проявів з позицій системи, окремих підсистем, структурних зв'язків та елементів. Маркетинго-орієнтований підхід дозволяє досліджувати автономію як елемент конкурентоспроможності університету, що в рамках Болонської хартії є ключовим елементом розвитку університетів. Особисто-орієнтований підхід має прояви в наявності плюралізму поведінки викладацького складу та студентської спільноти, що забезпечує реалізацію академічних свобод суспільства.

Розглядання автономності з позицій системного підходу дозволяє процес її управління представити наступним чином (рис. 2).

Рис. 2. Представлення автономності з позиції системного підходу

Загальна схема методичного підходу щодо посилення автономності ВНЗ має наступний вигляд (рис. 3) та включає три основні етапи:

Етап 1. Оцінювання автономності ВНЗ

Етап 2. Прогнозування автономності ВНЗ

Етап 3. Посилення автономності ВНЗ.

Розглянемо більш докладніше кожен з етапів.

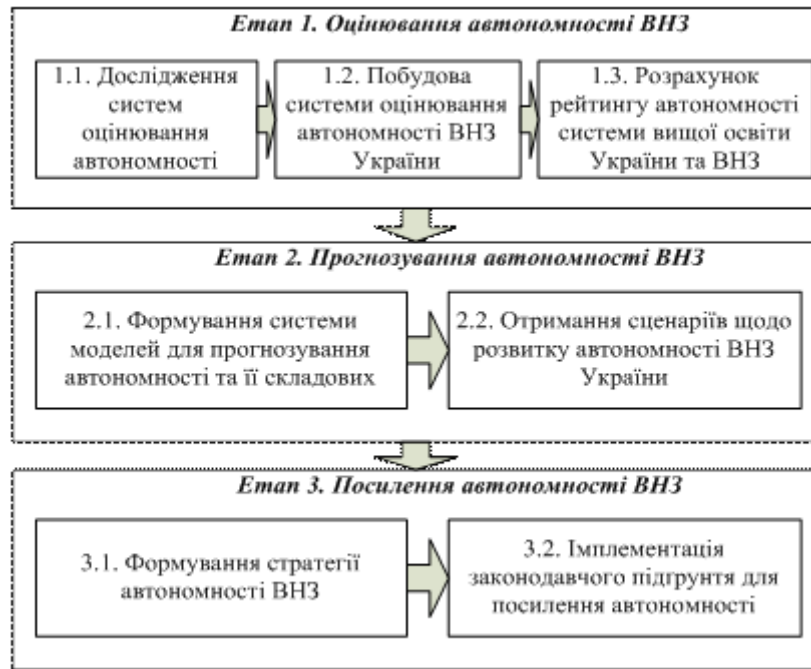

Рис. 3. Методичний підхід щодо посилення автономності ВНЗ України

Результати.

Етап 1. Оцінювання автономності ВНЗ. На даному етапі основною метою є реалізація функцій управління – оцінки та аналізу. Кінцевою метою етапу є побудова та розрахунок рейтингів автономності системи вищої освіти України та ВНЗ України.

В рамках даного етапу вирішується низка завдань, взаємозв'язок яких з інструментарієм представлений на рис. 4.

Реалізація завдання 1.1 передбачає визначення існуючих систем оцінювання автономності ВНЗ на базі дослідження світового досвіду. Проведення компаративного аналізу дозволяє визначити слабкі та сильні сторони існуючих систем оцінювання, що формує передумови розробки ефективної національної системи оцінювання автономності ВНЗ.

Рис. 4. Взаємозв'язок мети, завдань та інструментарію першого етапу

Для виконання завдання 1.2 в дослідженні пропонується використовувати експертний та кореляційний аналізи. За допомогою експертного аналізу формується перелік складових та індикаторів автономності, визначаються вагові коефіцієнти кожної складової та індикатора, основною метою кореляційного аналізу зменшення факторного простору за рахунок виключення взаємопов'язаних індикаторів.

Розрахунок рейтингу автономності (завдання 1.3) здійснюється на підставі запропонованої системи індикаторів в просторово-часовому розрізі за кожною складовою, що дозволяє визначити як місце системи вищої освіти України в загальному рейтингу автономності, так і прослідити динаміку її розвитку.

Етап 2. Прогнозування автономності ВНЗ. Основною метою даного етапу є побудова сценаріїв розвитку автономності ВНЗ. В дослідженні пропонується використання песимістичного, стандартного та песимістичного сценаріїв, що дозволяє розробити ефективні заходи її посилення в залежності від існуючого прогностичного стану. Взаємозв'язок мети, завдань та інструментарію даного етапу наведений на рис. 5.

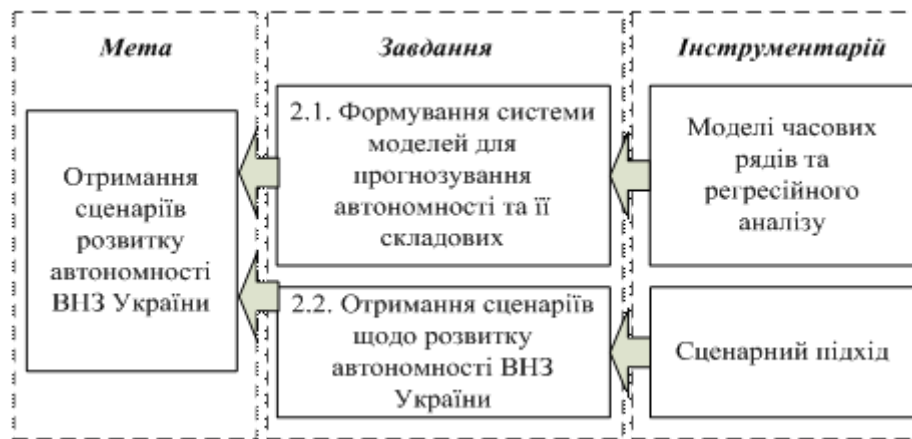

Рис. 5. Взаємозв'язок мети, завдань та інструментарію другого етапу

Вирішення завдання 2.1 - формування системи моделей здійснюється на підставі використання моделей часових рядів та регресійного аналізу, що дозволяє побудувати відповідну часовий та структурний розрізи автономії ВНЗ та дослідити можливі деструктивні впливи на її розвиток.

На підставі отриманих прогнозів здійснюється визначення меж зміни автономності, які формують ядро побудови сценаріїв розвитку автономності (завдання 2.2).

Слід зазначити, що для посилення автономності необхідним є не тільки констатація поточного та прогностичного стану автономності ВНЗ, а й визначення важелів корегування прогностичного стану в разі потреби, щой обумовлює наявність третього етапу в методичному підході щодо посилення автономності ВНЗ (рис. 2).

Етап 3. Посилення автономності ВНЗ. Головною метою даного етапу є визначення шляхів щодо посилення автономності ВНЗ. Основними з яких пропонується розглядати формування стратегії автономності ВНЗ (завдання 3.1) та імплементація законодавчого підґрунтя посилення автономності (завдання 3.2)

Рис. 6. Взаємозв'язок мети, завдань та інструментарію третього етапу

Реалізація завдання 3.2 здійснюється шляхом формування стратегій посилення автономності в рамках кожного сценарію розвитку автономності. Стратегія повинна містити комплекс загальних заходів в стратегічному горизонті планування та тактичні заходи, спрямовані на миттєве збільшення автономності в короткий проміжок часу.

Так як основним середовищем функціонування ВНЗ виступають законодавчі ініціативи, то важливим інструментарієм її посилення є трансформація законодавства на кшталт законодавства європейських країн з високим ступенем автономності. Для досягнення цієї мети в дослідженні доцільно провести аналіз законодавства про вищу освіту розвинених країн, здійснити компаративний аналіз світового досвіду з національною специфікою, та сформувати перелік рекомендацій щодо трансформації національного законодавства.

Таким чином, реалізація методичного підходу щодо посилення автономії вищих навчальних закладів України дозволяє підвищити ступінь національної автономності за рахунок розробки ефективних заходів щодо її стимулювання на підставі гармонійного поєднання сучасних економіко-математичних моделей та світового досвіду щодо рейтингування автономності.

На підставі проведених досліджень отримано наступні висновки:

розроблено методичний підхід щодо посилення автономії ВНЗ України за рахунок поєднання рейтингів автономності, сценарного підходу, моделей прогнозування та стратегічного аналізу, що в подальшому дозволяє розробити стратегічні заходи щодо ефективності управлінських рішень в області регулювання автономії ВНЗ;

визначено цільову спрямованість кожного етапу запропоновано методичного підходу, запропоновано інструментарій реалізації завдань етапу;

визначено шляхи практичної реалізації методичного підходу и кінцевий результат його реалізації – імплементація законодавчого підґрунтя системи вищої освіти для проблеми автономності ВНЗ.

Література.

1. Mayer (2000). *Civic Responsibility and Higher Education*, edited by Thomas Ehrlich. Phoenix, AZ: The American Council on Education/The Oryx Press, 2000. 403 pp.
2. Van Damme, D. (2000), *Accreditation in global higher education: the need for international information and co-operation*. Memo for the Commission on Global Accreditation of the IAUP.
3. Van Damme, D. (2001), *Quality issues in the internationalisation of higher education*, Higher Education, 41: 415-441.
4. Rhoades G. and B.Sporn. (2002). *Quality assurance in Europe and U.S. Professional and political economic framing of higher education policy*. Higher education 53(3). pp.355-390/
5. El-Khawas, E., DePietro-Jurand, R. and Holm-Nielsen, L. (1998). *Quality assurance in higher educations: Recent progress; challenges ahead*. Washington: World Bank
6. CEPES (European Centre for Higher Education, Bucharest). 1995 *Academic Freedom and University Autonomy: Two Perspectives*, Bucharest: CEPES.
7. Chiang Li (2000) *The Relationship between University autonomy and funding in England and in Taiwan, 2000*, Unpublished PhD Thesis, Centre for Higher Education Studies, University of London Institute of Education.
8. Neave, G. (2001) *The European dimension in higher education: an excursion into the modern use of historical analogues*, in J. Huisman, P. Maassen and G. Neave (eds.) Higher Education and the Nation State: The International Dimension of Higher Education, Oxford: Pergamon, pp. 13–73.

References.

1. Mayer (2000). *Civic Responsibility and Higher Education*, edited by Thomas Ehrlich. Phoenix, AZ: The American Council on Education/The Oryx Press, 2000. 403 pp.
2. Van Damme, D. (2000), *Accreditation in global higher education: the need for international information and co-operation*. Memo for the Commission on Global Accreditation of the IAUP.
3. Van Damme, D. (2001), *Quality issues in the internationalisation of higher education*, Higher Education, 41: 415-441.
4. Rhoades G. and B.Sporn. (2002). *Quality assurance in Europe and U.S. Professional and political economic framing of higher education policy*. Higher education 53(3). pp.355-390/
5. El-Khawas, E., DePietro-Jurand, R. and Holm-Nielsen, L. (1998). *Quality assurance in higher educations: Recent progress; challenges ahead*. Washington: World Bank
6. CEPES (European Centre for Higher Education, Bucharest). 1995 *Academic Freedom and University Autonomy: Two Perspectives*, Bucharest: CEPES.
7. Chiang Li (2000) *The Relationship between University autonomy and funding in England and in Taiwan, 2000*, Unpublished PhD Thesis, Centre for Higher Education Studies, University of London Institute of Education.
8. Neave, G. (2001) *The European dimension in higher education: an excursion into the modern use of historical analogues*, in J. Huisman, P. Maassen and G. Neave (eds.) Higher Education and the Nation State: The International Dimension of Higher Education, Oxford: Pergamon, pp. 13–73.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2016 р.

(<http://www.poligrafua.net/>)

bigmir.net

434

130

(<http://www.bigmir.net/>)

Бропы

ТОВ "ДКС Центр"